

Studieplan

GIFTFRI VARDAG

Hållbar livsstil

**De giftiga kemikalierna i vår vardag är skrämmande många.
Kunskapen ger dig makten att förändra.**

Innehåll

Inledning.....	sid 3
Upplägg	sid 4
Träff 1. Maten i vår vardag.....	sid 6
Träff 2. Plasten i vår vardag.....	sid 9
Träff 3. Hygienartiklar och rengöringsmedel i vår vardag	sid 12
Träff 4. En giftfri vardag, går det? Begrepp & verktyg.....	sid 15
Litteratur.....	sid 21
Länkar	sid 21

Inledning

Kemikalierna i vår vardag är många. En del finns där naturligt och andra på konstgjord väg. Vi hör ofta om olika larm där giftiga kemikalier ska undvikas. Att veta var, hur och varför dessa kemikalier finns är ofta ett tidskrävande jobb att sätta sig in i. Många av oss köper nog de flesta varor i tron att om de finns i handeln är de kontrollerade och säkra. Så är ofta inte fallet. Med denna studiehandledning vill vi underlätta för dig att vara en konsument som gör aktiva val.

Diskussionen om de giftiga kemikalierna och kunskapen om dem är en fråga om konsumentmakt, om demokrati där kunskap leder till förändring och där du har en betydelse och plats att förändra. För förändring är möjlig. Du måste ingenting men du behövs, du är viktig och du gör skillnad!

Flera av Studieförbundetets medlemsorganisationer jobbar för att uppmärksamma problemen med vårt kemikaliesamhälle. Denna studiehandledning är Studieförbundetets bidrag till deras arbete.

September 2014
Författare: Kristina Eberth
Projektledare: Annika Stigmark
Foto: Kristina Eberth, Studieförbundet
eller Naturskyddsföreningen om inget
annat anges
Producerad av Studieförbundet
Studiehandledningen finns att ladda
ner på studieforbundet.se

Upplägg

Studiehandledningen bygger på information och fakta hämtat från fem böcker och rapporter i ämnet. **Makt, plast,**

gift & våra barn av Ethel Forsberg. **Den flamsäkra katten** av Froster, Hedenmark och Olsson för Naturskyddsföreningen. Rapporten **Från god morgon till Bolibompa**. Guidehandledningen **Guida om miljögifterna omkring oss**. Samt rapporten **Allt du (inte) vill veta om plast** av Naturskyddsföreningen. Vi försöker skapa en översikt av de mest vardagliga problemen och frågorna som finns kopplade till de giftiga kemikalier som omger oss i vår vardag.

Ett tips

Involvera gärna barnen i er närhet i arbetet med att förstå kemikaliefrågan. Det är en viktig fråga!

Som med så mycket annat blir det roligare om man gör det tillsammans. Barnens engagemang och idériakedom är till stor hjälp och kan bli en drivande kraft i arbetet med att fasa ut giftiga kemikalier i våra hem och i vår omgivning.

Fyra träffar – fyra teman

Handledningen är uppdelad i fyra träffar. En introduktion finns till varje träff, samt förslag på diskussionsfrågor och vad du kan göra själv. För varje träff finns också läshänvisning till de fem skrifterna i träffens aktuella ämne.

Första träffen

Maten i vår vardag
Hur påverkar det mig?

Andra träffen

Plasten i vår vardag
Hur påverkar det mig?

Tredje träffen

Hygienartiklar och rengöringsmedel i vår vardag. Hur påverkar det mig?

Fjärde träffen

En giftfri vardag – går det?
Begrepp som är bra att känna till
Till din hjälp
Vilka krafter är det som styr och rätten till information
Lagstiftning och direktiv

Sidhänvisningar

Varje bok och rapport får en förkortning i sidhänvisningen enligt följande.

Makt, plast... sidan 5
Den flamsäkra... sidan 88
Från godmorgon... sidan 9-26
Guida om... sidan 98
Allt du (inte)... sidan 33, 56-70

Studiecirkel

Låt ordet gå varvet runt i studiecirkeln.

En studiecirkel är en liten grupp människor som samlas för att öka sina kunskaper inom ett område utifrån egna önskemål, förutsättningar och behov samt dela med sig av sina erfarenheter. Både cirkelledaren och gruppens övriga deltagare bidrar med sina kunskaper och formar på så vis cirkeln. Man lär av varandra och hjälps åt att komma framåt. Studiecirkeln har deltagare som alla är lika viktiga.

För att gruppen ska fungera bra är det nödvändigt att låta en i taget tala och att lyssna på varandra. Att lyssna och ta del av varandras synpunkter och erfarenheter är en bärande del av cirkeln, liksom att man gemensamt beslutar hur arbetet ska läggas upp och vilket målet är. Det är också viktigt att ge tid för eftertanke och

att låta alla göra sin röst hörd. Ett sätt att åstadkomma detta framgår av begreppet studiecirkel. Låt ordet gå varvet runt.

Alla cirkelledare erbjuds att gå en cirkelledarutbildning hos Studieförbundet. I denna utbildning får cirkelledaren de redskap och verktyg som behövs för att leda cirkeln och få alla deltagare delaktiga.

Din kontaktperson på Studieförbundet hjälper dig att få ett grepp om det som verkar svårt. Som ny cirkelledare får du också ett introduktionssamtal på din Studieförbändeavdelning. Ta vara på det och passa på att ställa frågor! Du inbjuds även att kostnadsfritt delta i vårt ledarutvecklingsprogram.

Se studieforamjandet.se/cirkelledare.

Träff 1

Maten i vår vardag

Det finns en grönsaksbonde i Halland som säljer råvaror till stjärnkrogar runt om i världen. Kockarna kommer själva och besöker gården för att inspektera grödorna de ska servera. De skulle aldrig ge avkall på kvaliteten på sina råvaror eftersom den ursprungliga smaken, konsistensen och näringen då skulle försvinna och kunderna skulle bli missnöjda. Yrkesstoltheten är för stor för att ge efter för billigare priser, snabbare leveranser och större utbud.

I vårt stressade samhälle är det viktigt att hitta tid och lust för matlagning. Genom att återta makten över förädlingen av våra råvaror skapar vi det känslomässiga utrymme som krävs för att återupprätta kopplingen mellan oss som konsumenter och maten vi stoppar i oss.

Om vi bortser från den direkta spridningen av giftiga kemikalier som sker via matförpackningar och matlagingskärl (behandlas under träff 2) så är den konventionellt odlade maten den främsta källan till de gifter vi får i oss.

Barn är mest känsliga för giftiga kemikalier i vår vardag. Påverkan börjar redan i fosterstadiet och de utsätts fortsättningsvis hårt för påverkan under de tidiga åren i deras liv.

Eftersom barn äter, dricker och andas mer än vuxna i förhållande till deras kropps-

vikt är de mer sårbara för giftiga kemikalier. Kemikalier som kommer till dem via navelsträngen, genom bröstmjölken, genom maten i skolbespisningen och i våra hem. Deras utvecklingsfaser under de tidiga levnadsåren är extremt känsliga för rubbningar.

Bekämpningsmedel och växtskyddsmedel

(pesticider)

Kemisk bekämpning är den vanligaste metoden för ogräs- och skadedjursbekämpning på svenska odlingar. På global nivå ökar metoden framförallt på exportgrödorna i takt med ökad efterfrågan från oss i väst.

I EU ökar användningen av kemiska bekämpningsmedel samtidigt som jordbruksarealen minskar. Idag används fler sorter av systemiska bekämpningsmedel, de verkar och finns inuti livsmedlet och går inte att skölja eller skala bort.

DISKUTERA

- Vilken inverkan har bekämpningsmedel på naturen?
- Finns det något samband mellan våra konsumtionsmönster och fynden av kemikalier från redan utfasade bekämpningsmedel i naturen?

DDT

DDT är i de flesta länder förbjudet sedan 70-talet. Trots det finns det i vår natur och det minskar mycket sakta. En anledning är ämnets långa halveringstid – i jord 15 år, i grundvatten 31 år.

En annan anledning är att DDT fortfarande är tillåtet i många utvecklingsländer som satsar stort på livsmedels- och textilproduktion och använder det då som bekämpningsmedel. Det används också för att bekämpa malaria.

Minst 200 000 bönder och lantarbetare i världen dör varje år på grund av bekämpningsmedel och 25 miljoner förgiftas.

Majoriteten drabbas i Syd och i utvecklingsländer. Många av de kemikalier industrialiserade länder i Nord förbjudit, är fortfarande tillåtna i Syd.

DISKUTERA

- Hur kan DDT hittas i vår natur trots att det förbjudits?

LÄS MER

Guida om...sidan 33

Tungmetaller och metallföreningar

Avloppsslammet som bildas på våra reningsverk då avloppsvattnet renats sprids till viss del på våra åkrar som gödsel för att återföra näringsämnet fosfor till marken.

Med slammet kommer också många tungmetaller, utöver flera andra kända miljögifter såsom antibiotika, flamskyddsmiddel, ftalater, dioxiner med flera.

Oroande höga halter av kadmium och kvicksilver hittas också i avloppsslam. De kommer även till oss via luften från kol- och avfallsförbränning, smältverk och krematorier. Vi har det i våra munnar i amalgamet och det finns i lågenergilampor, lysrör och elektriska apparater.

Naturvårdsverket menar att nedfallet av kvicksilver måste minska med 80 procent för att vi på sikt ska nå halter i fisk som inte överskrider WHO/FAO's gränsvärden. Andra tungmetaller som är vanliga är aluminium, arsenik, bly och koppar.

DISKUTERA

- Hur kan tungmetaller som kadmium påverka oss och vår natur.
- Varför rekommenderar Livsmedelsverket att vi bara ska äta fisk från Östersjön och insjöar några gånger per år?

Sötningsmedel

Sötningsmedel betraktas som livsmedelstillsatser och ska vara märkta med ett E-nummer på livsmedel de förkommer i. Sötningsmedel är omdiskuterat och diskussionerna om de är skadliga för människan har inte nått konsensus.

Vissa sötningsmedel har dock visat sig vara skadliga för miljön och är till viss del ekotoxikologiska, det vill säga giftiga för biologiska organismer. Sötningsmedlet sukralos härmar sukros som bland annat är med och styr genregleringen för fotosyntes och födosignaler hos djurplankton.

DISKUTERA

- Behöver vi sötningsmedel och alla sötade produkter och vad gör det med våra matvanor?
- Gå in på medvetenkonsumtion.org/ markningar och ta reda på vad de olika märkningarna står för och vilka som ställer tuffare krav än andra.

LÄS MER

Guida om... sidorna 16-27, 41-43, 63-69

DU KAN GÖRA

- Äta ekologisk, säsongsbetonad och gärna närproducerad mat.
- Tumregel: "Ju färre tillsatser desto bättre!"

Träff 2

Plasten i vår vardag

”En foppatoffel är lite farligt och sex foppatofflor är jättefarligt!”

Idén att märka farlig plast i barns vardag med foppatofflor, kom från ett barn som hjälpt till hemma med att fasa ut plaster och giftiga kemikalier (plastbantning).

Barnet tyckte att ett bra sätt att visa hur farliga leksaker och produkter för barn kan vara, är att betygsätta med ”foppatofflor” – som har visat sig vara en av alla plastskor som innehåller höga halter av hormonstörande kemikalier.

Plast är bra för att det är så tåligt men dess tålighet gör det också oerhört svårt att bryta ned. Det ställer till med problem i naturen och i våra hav. Magarna på djur som lever i och av havet fylls med plastskräp, litet som smått, tills deras organ inte längre kan fungera.

När man börjar leta plastprodukter i sitt hem upptäcker man hur otroligt mycket plast man egentligen har. Det finns i redskap, matburkar, petflaskor, påsar, disktrasor, schampo- och tvålflaskor, tandborstar, leksaker, skor, elektronik och mycket mer.

Också i kläder, gosedjur, väskor och regnjackor tillverkade i syntetmaterial kan finnas plast. Även produkter man inte tänker på som plastgolv, byggmaterial, madrasser, täcken och kuddar, mattor, golvlister, dörrar, bänkskivor – sådant

som man kanske inte själv kan avgöra om de är av plast eller inte.

Ftalater

Ftalater är en stor ämnesgrupp och de kemiska ämnen vi kan mest om. De används bland annat som mjukgörare i plast, som doftbärare i kosmetika och tvättmedel. Ftalaterna är inte bundna till plasten och kan lätt läcka ut till omgivningen. Flera ftalater är hormonstörande. Några av de farligaste ftalaterna har efter många års påtryckning förbjudits i leksaker, om de överstiger 0,1 procent. Ytterligare tre ftalater är förbjudna i leksaker och barnvårdsartiklar som kan stoppas i munnen. Produkter med ftalater i kan kännas lite feta eller kladdiga när man tar på dem.

DISKUTERA

- Definierar ett barn vad som kan stoppas i munnen på samma sätt som en vuxen? Problematisera.
- Vad har ni för plastprodukter i era hem som är mjuka?

LÄS MER

Guida om...sidan 38

Den flamsäkra...sidan 39

Bromerade flamskyddsmedel

Är vad det låter som, det ska skydda textilier, plast och elektronik från att vara lättantändliga. De är kemiskt stabila (bryts ner långsamt) för att hålla hela produktens livstid. De är fettlösliga, vilket betyder att när man tar på en produkt med flamskyddsmedel löser fingrarnas fett upp medlet som tas upp genom huden. Det farligaste av flamskyddsmedlen innehåller persistenta, bioackumulerande och toxiska ämnen och man har funnit samband mellan utveckling av autism, försämrat IQ och testikelcancer.

DISKUTERA

- Behöver vi verkligen flamskyddsmedel i den stora utsträckning vi har idag?

LÄS MER

Den flamsäkra...sidan 103-112

Makt, plast... sidan 185

Från godmorgon... sidan 6

Guida om...sidan 30

Perfluorerade kemikalier (PFC)

Dessa ämnen finns ofta i så kallade nonstickprodukter eftersom de är värmetåliga och fett- och vattenavvisande. En del av dessa ämnen bryts ned mycket långsamt i naturen och vissa av dem omvandlas till ämnen som inte alls är nedbrytbara. När produkter med dessa ämnen återvinns eller eldas upp vid sopförbränning kan de vara tusentals gånger skadligare som växthusgas än vad koldioxid är. De är så kallade PBT-ämnen (persistenta, bioackumulerande och toxiska). De är kroniskt giftiga och reproduktionsstörande.

DISKUTERA

- Vilka produkter som har nonstick beläggning finns i ditt hem?

LÄS MER

Den flamsäkra...sidan 116-128

Makt, plast...sidan 186

Guida om...sidan 56

God morgon...sidan 6

Bisfenol A (A=aceton)(BPA)

Bisfenol A är utgångsmaterialet för polycarbonatplast som används i flaskor, livsmedelsförpackningar och som beläggning på insidan av konservburkar. Som rent ämne förekommer det som vita flingor med en svag fenolliknande lukt. Är en av världens mest använda kemikalier. Vi får det i oss främst via livsmedel

och det är vanligt i hårdplast. Bisfenol A kan imitera effekten av kvinnligt köns-hormon och är därmed hormonstörande. Ämnet lagras inte i våra kroppar men vi har det ständigt i oss på grund av all daglig exponering. BPA är klassificerat som farligt för vattenlevande organismer och kan orsaka långsiktiga skador i miljön.

Foto: Liv Nielsen/ http://www.fa21.se/gd_arkiv/4_13/plast.htm

DISKUTERA

- Vad finns det för alternativ om man vill undvika bisfenol A i sitt hem?

LÄS MER

Makt, plast... sidan 26

Den flamsäkra... sidan 75-89

Guida om... sidan 28

[www.konsumentforeningenstock-](http://www.konsumentforeningenstockholm.se)

[holm.se](http://www.konsumentforeningenstockholm.se)/Opinion/Just-nu-jobbar-vi-

med/kemikalier_ivar vardag/

www.naturskyddsforeningen.se/ny-

heter/allt-du-inte-vill-veta-om-plast

Mjuka och hårda plaster

Ett sätt att ha lite koll på vilka plaster som är bra eller dåliga, är att titta på plastens funktion och egenskaper. PVC är en hård

plast som görs mjuk med ftalater. PVC används i kablar, plasmattor, skor, självlysande saker, "slime", i förslutningen på burkar av glas för exempelvis oliver i olja och pesto. Ftalater används också som doftbärare i hygienprodukter.

Polykarbonat är en ofta genomskinlig, slagtålig, seg och hård plast. Polykarbonat (PC – kan enligt ovan falla under beteckningen O*) finns i vattenflaskor, sportutrustning, cd-skivor, datorer, köksredskap, mobiltelefoner med mera.

Den huvudsakliga råvaran i polykarbonatplaster är bisfenol A. Epoxyplaster innehåller också bisfenol A och används ofta som en skyddande lack i konserv-öl- och läskburkar för att de inte ska ta smak av metallen och som "relining" på insidan av vattenrör. Det kan också finnas i kvitton där det har en färgframkallande egenskap.

DISKUTERA

- Vad betyder det att en kemikalie är persistent? Toxisk? Bioackumulerande?
- Vad står MCR för?
- Vad betyder symbolerna?

DU KAN GÖRA

- Leta efter dessa symboler på plastförpackningar och plastprodukter:

= plastprodukt för livsmedel

= Europeisk kontroll

= materialet tål microvågsugnar

= materialet tål diskmaskin

TIPS

- En bra hjälp att ta till för att komma ihåg vad som är ok plast är ramsan: "4, 5, 1 & 2, resten giftigt, låt stå!"
- Om du ska köpa plastsaker, köp varor som är tillverkade inom EU och nya saker. De omfattas oftast av hårdare lagstiftning kring kemikalieinnehållet.
- Använd glas och metall i stället för plast som förpackningar och tillagningsskär för livsmedel.
- Om du ska värma mat, leta efter symbolen för en microvågsugn på plastförpackningar.
- Handla inte plastprodukter för livsmedel på second hand. Släng repiga och gamla förvaringskärl.
- Minska på inköpen av aluminiumförpackningar och folie.

Träff 3

Hygienartiklar i vardagen

Vårt arv från Ludvig Nordströms bok Lort-Sverige (som han skrev efter sina radioreportage 1938) har gjort oss rädda för smuts och lukt. Detta kan tyckas vara en irrationell rädsla som handlar om hur andra ser på oss och våra hem. Vi slutade inte med de gamla husmorsknepen för att de inte funkade utan det handlar om idén om renlighet i kombination med vårt konsumtionssamhälle och kemikalieindustrins produktutveckling på marknaden.

Giftiga kemikalier förutom plasten, har vi också gott om i våra hem. Vi hittar dem i rengöringsmedel, impregnering, smink, parfym, godis, smycken, elektronik, målarfärg och mycket mer. Till och med i kylskåpet hittar vi kemikalier, i vår besprutade mat, i buljonger och andra smakförstärkare, i konserveringsmedel med mera. Våra husdjur får också i sig giftiga kemikalier. Innekatter och burdjur i allra högsta grad.

LÄS MER

Den flamsäkra... Sidorna 5 och 116

Nanopartiklar

Nanopartiklars kemiska sammansättning varierar beroende på produkt och på produktens egenskaper. De kan blandas i fast material som gummi, plaster eller metall men finns också i lösning eller pasta. Nanomaterial definieras utifrån dess litenhet, mindre än en miljondels millimeter. Tidigare fick vi bara i oss det via luften, till exempel i röken från skogsbränder och saltkristaller vid havet. Det industriellt framställda nanomaterialet finns däremot direkt på våra kroppar i bland annat friluftskläder, hudkrämer och smink. Det finns också i ytbeläggning på stekpannor och bilar. Vanliga nanomaterial är silver, kalciumkarbonat, titandioxid och zinkoxid, liposomer, och fluoriserande nanomaterial.

DISKUTERA

- Varför använder man silver och triklosan i hygienartiklar och fritidskläder?

LÄS MER

Guida om...Sidan 13 och 44

Nonylfenoletoxilat (NE)

I textilindustrin används olika kemikalier för fiberframställning, blekning, färgning och ytbehandling. För att färgen ska fästa ordentligt används nonylfenoletoxilat.

Ämnet dödar vattenorganismer och skadar fiskars könsutveckling. I Europa har denna kemikalie fasats ut, men på många andra håll i världen används den flitigt. Utan att tydliggöra kemikaliernas giftiga egenskaper fortsätter kemikalieindustrin att producera och sälja kemikalierna till främst Asien, där stora delar av vår klädproduktion finns.

DISKUTERA

- Diskutera på vilket sätt våra konsumtionsmönster av kläder och textilier är kopplade till användningen av giftiga kemikalier i klädindustrin i Syd?

LÄS MER

Makt, plast... sidan 194

Guida om... sidan 58

PFOS & PFOA

En del perfluorerade ämnen (som behandlades under träff 2) omvandlas till PFOS (perfluoroktansulfonat) eller PFOA (perfluoroktansyra). Dessa två är mycket stabila. PFOS bryts inte ner i naturen, varken på naturlig eller på kemisk väg. PFOS är kroniskt giftigt, reproduktionsstörande och giftigt för vattenlevande organismer.

Enligt kemikalieinspektionen har flera av

de ämnen som kan brytas ned till PFOS bytts ut till för organismer mindre skadliga ämnen. Även dessas egenskaper är dåligt undersökta.

DISKUTERA

- Vad händer med våra kroppar när vi får i oss hormonstörande ämnen?
- Hur påverkar det vår fortsatta fortplantningsförmåga?

Parabener

Ämnesgruppen parabener används ofta som konserveringsmedel i kosmetika och läkemedel. Det gemensamma för gruppen parabener är den kemiska grundstrukturen bensoesyra, ett ämne som finns naturligt i växter, exempelvis lingon. Det finns ett tjugotal olika parabener med olika egenskaper i hur de löser sig i fett och vatten. Propylparaben och butylparaben misstänks kunna påverka kroppens hormonella system och de är bioackumulerande.

DISKUTERA

- Gå in på medvetenkonsumtion.org/ märkningar och ta reda på vad de olika märkningarna står för och vilka som ställer tuffare krav än andra.

DU KAN GÖRA

- Titta efter E 214 och E 218
- Köp miljömärkta hygienprodukter, kläder och textilier.
- Tvätta inte i onödan och dosera rätt.
- Undvik nonstickprodukter exempelvis bakplåtspapper, micropopcornpåsar, teflon och friluftskläder med vattenavvisande kemikalier.

LÄS MER

- Den flamsäkra... sidan 116 - 128
- Makt, plast... sidan 19 och 194
- Guida om... sidan 47
- Guida om... sidan 58

Träff 4

Giftfri vardag – går det?

– Finns DEHP i någon av de produkter ni säljer till oss? Om svaret är ja – i vilka?

– Vi vet kanske, men vi tänker inte tala om det.

Ethel Forsberg berättar i boken *Makt, plast, gift & våra barn*, hur arrogant en del av KFs leverantörer bemötte deras försök att hantera problematiken med det giftiga mjukgörande ämnet DEHP. Beslut baserade på intuition och subjektiva val är goda nog och förtjänar bättre respekt än att bemötas med argumenten att de inte är vetenskapligt grundade och därför inte giltiga.

Miljömärk dina politiker!

ALLA PARTIER, MEDIA OCH DU ÄR INBJUDNA. STÄLL EGNA FRÅGOR!

Vi kommer inte att kunna nå en giftfri vardag men vi kan komma en bra bit på väg genom att börja plastbanta och fasa ut vissa kemikalier i våra hem. Vi kommer längre om vi gör medvetna val som konsumenter. Och längst om vi står upp för

vår intuition och vår rätt att ta det säkra före det osäkra och försöka påverka producenter, återförsäljare och politiker.

Cocktaileffekten

Vi utsätts dagligen för kemikalier, inte bara en åt gången utan flera olika. Tillammans blir dessa kemikalier en cocktail av ämnen som i kombination med varandra kan skapa en mångdubbling av de skadliga effekterna som enskilda ämnen utgör.

DISKUTERA

- Vem är det som betalar för analyser som görs av de skadliga effekterna på människan och miljön? Kemikalieindustrin eller skattebetalarna?
- Vad finns det för problem med att kemikaliekontroller analyseras var för sig?

LÄS MER

Makt, plast...sidan 45

Den flamsäkra...sidan 114

Guida om...sidan 33

Försiktighetsprincipen

Försiktighetsprincipen finns inskriven i den svenska miljölagstiftningen. Den är ett redskap för dem som driver miljöfarliga verksamheter eller för beslutshavare vars beslut kan påverka människors och

djurs hälsa och biologisk mångfald. Tanken är att man ska välja det alternativ som förefaller minst skadligt om det är fråga om områden där osäkerhet råder eller där man inte har tillräckligt med underlag. De som motarbetar försiktighetsprincipen menar att den är ovetenskaplig. I Sverige arbetar man dock med försiktighetsprincipen utifrån vetenskapliga studier.

DISKUTERA

- Många motståndare till försiktighetsprincipen menar att den inte bygger på vetenskapliga grunder. Andra menar att det är problematiskt att man kan välja att använda principen utifrån politiska eller vetenskapliga grunder. Är det ett problem att använda sig av försiktighetsprincipen om man har en politisk ambition att skydda vår hälsa och vår miljö?
- Kan våra eventuella misstag då vi väljer bort vissa kemikalier orsaka lika stora fiaskon som den kemikalieindustrin orsakat?

Spårbarhet

Det är nästintill omöjligt för oss konsumenter att veta med vilka bekämpningsmedel en vara har behandlats.

Ett antal livsmedelsskandaler under de senaste årtiondena, exempelvis galna-kosjukan har tvingat företag att återkalla en

stor mängd varor då de inte kunde spåra dess ursprung. Detta föranledde olika myndigheter och företag att ta fram regler kring spårbarhet av varors ursprung.

DISKUTERA

- Varför är det viktigt att kunna spåra en varas ursprung?
- På vad sätt är det problematiskt med långa produktionskedjor?
- Vilka fördelar finns det med att köpa varor som är här- närproducerade?

Substitutionsprincipen

Substitutionsprincipen är en förlängning av försiktighetsprincipen och innebär en skyldighet att inte använda eller sälja skadliga kemiska produkter om det finns mindre riskabla alternativ som är likvärdiga för ändamålet. Principen finns inskriven i miljöbalken.

DISKUTERA

- Hur kan man undvika att tillämpningen av substitutionsprincipen inte resulterar i att man bara byter ut en farlig kemikalie mot en annan, okänd farlig kemikalie?

Verktyg för en giftfri vardag

Begränsningsdatabasen

Begränsningsdatabasen är ett hjälpmedel för att snabbt hitta regler om förbud och andra användningsbegränsningar för enskilda kemiska ämnen och ämnesgrupper inom Kemikalieinspektionens verksamhetsområde. Reglerna gäller i Sverige.

LÄS MER

Kemikalieinspektionens hemsida

<http://www.kemi.se>

Kandidatlistan

EUs medlemsländer kan anmäla kemikalier som uppfyller kriterierna för särskilt farliga ämnen (SVHC, Substances of Very High Concern) till kandidatlistan. Det är då första steget till en tillståndsprövning. Kemikaliemyndigheten ECHA väljer vilken kemikalie man vill arbeta med på kandidatlistan och den förs då upp på arbetslistan. Därefter fattas beslut och ämnet förs upp på tillståndslistan och får ett slutdatum. Efter det datumet får kemikalien endast användas enligt tillståndet.

Till din hjälp

PRIO

Prioriteringsguiden PRIO finns på Kemi-

kalieinspektionens hemsida. Den är ett verktyg för dig som vill påverka och arbeta förebyggande med kemikalier som kan verka skadliga för människors hälsa och vår miljö. PRIO är ett bra komplement till dig då du vill använda dig av försiktighetsprincipen.

LÄS MER

Kemikalieinspektionens hemsida

<http://www.kemi.se> Sök på PRIO.

SIN-listan

2002 grundade Natuskyddsföreningen, Fältbiologerna, Jordens Vänner och WWF den icke vinstdrivande miljöorganisationen ChemSec (The International Chemical Secretariat). Organisationen arbetar för bättre kemikaliekontroll, för snabbare substitution, för skärpt kemikaliepolitik samt för effektivare kemikaliekontroll inom EU. ChemSec har en lista, (SIN står för Substitute it now!) som registrerar särskilt farliga kemiska ämnen. Idag har listan 626 ämnen registrerade och alla kemikalierna på listan uppfyller kriterierna för särskilt farliga ämnen enligt EUs kemikalielagstiftning REACH.

LÄS MER

Den flamsäkra...sidan 144

Krafter som styr?

Rätt till information?

Konsumentmakt kräver skärpt medvetenhet! Sverige har vid ett flertal tillfällen velat ta ett krafttag gentemot den omfattande kemikalietillverkningen och bristen på information om substansernas egenskaper.

Stark lobbyism, och vår livsstil med ökad konsumtion och bekvämlighet har gjort att kemiindustrin ofta lyckas vända påtänkta kraftiga förändringar i vår lagstiftning till mindre kraftfulla riktlinjer.

Med ökat ansvarstagande för den enskilde konsumenten som resultat. Argumenten mot hårdare kontroll har varit ekonomiska förluster för resurskrävande registreringsarbete, kostnader som i sin tur leder till minskad produktutveckling och mindre tillväxt. Vilket i sin tur leder till uppsägningar. Argument som politiker kan ha svårt att argumentera emot.

DISKUTERA

- Kan fler medvetna föräldrar och konsumenter vara med och påverka den politiska diskussionen?
- Kommer fler medvetna konsumenter att kunna påverka kemiindustrin att i förebyggande syfte fasa ut giftiga kemikalier?
- Hur hade det sett ut idag om man hade använt lika mycket pengar och resurser på att forska fram ekologiska odlingsmetoder som man gjort för att få fram nya plaster?
- Vem är det som får ta smällarna idag när olika larm och skandaler kring giftiga kemikalier i handeln uppmärksammas av miljöorganisationer och media?
- Tror ni att en mer konsekvent tillämpning av The polluter pay principle skulle få fler företag att agera mer i förebyggande syfte och satsa på miljövänligare alternativ?

LÄS MER

Makt, plast... sidorna 48, 69, 109, 133, 143, 152

DU KAN GÖRA

- Engagera dig lokalt i någon av Naturskyddsföreningens arbetsgrupper som arbetar med hållbarhetsfrågor.

Lagstiftning och direktiv

Produktinformation kan man tycka ska gälla alla produkter. Kravet på registrering och konsumentinformation i livsmedelsprodukter har funnits i många år och dess främsta kännetecken är E-numren. En motsvarighet för andra varor i vår handel finns inte.

REACH

EU inrättade 2007 kemikalieförordningen REACH, Registrering, Evaluering och Auktorisation av Kemikalier (Chemicals). För att industrin ska få sälja kemikalier måste tillverkare och importörer efter en första registrering av sina kemikalier stegvis rapportera in uppgifter om dess farlighet till EUs kemikaliemyndighet ECHA, The European Chemical Agency. Den stegvisa registreringen omfattas bara av de kemikalier som tillverkas i mer än ett tusen ton per år.

Cirka 2/3 av alla kemikalier på den europeiska marknaden faller utanför den stegvisa registreringen. Kemikalier vars farlighet vi därmed inte vet så mycket om. De uppgifter vi har att tillgå finns i ECHAs register. Enligt REACH-förordningen har vi tillgång till det. Artikel 33 i kemikalieförordningen REACH säger att vi konsumenter har rätt att få veta av försäljaren av en viss vara om den innehåller mer än 0,1% av någon av de farliga kemikalier som finns med på kandidatlistan

LÄS MER

Makt, plast...sidan 60

Den flamsäkra...sidan 150

Miljömålsdirektivet

Sveriges riksdag tog 1999 beslut om 15 miljö kvalitetsmål, vart och ett med delmål. 2005 tillkom ytterligare ett, med inriktning på biologisk mångfald. Syftet med miljö kvalitetsmålen är att tydliggöra begreppet hållbar utveckling. Ett av miljö kvalitetsmålen är Giftfri miljö, med nio olika delmål, definierat av riksdagen: "Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.

Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna." Delmålen handlar bland annat om kunskap och information, utfasning av särskilt farliga ämnen, dioxiner i livsmedel.

DISKUTERA

- Slamspridning går emot flera av våra miljömål. På vilket sätt?

LÄS MER

Guida om... sidan 10

Den flamsäkra... sidan 57

Gå vidare!

Det finns många sätt att engagera sig i kemikaliefrågan. Påverka genom att använda dina rättigheter. Ställ frågor i butiker och till producenter. Ofta är de intresserade av att höra vad vi konsumenter vill.

LÄS MER

Guida om... på sidorna 11 och 74 om lobbyism kontra skärpt lagstiftning i Sverige och EU och fler direktiv såsom kodesigndirektivet, kosmetikadirektivet, leksaksdirektivet, produktsäkerhetsdirektivet, RoHS-direktivet och WEEE-direktivet.

Makt, plast... på sidan 143, samt Den flamsäkra... på sidan 92 om lobbyism från kemiindustrin kontra lagstiftning.

Makt, plast... sidan 197 om rätten till information.

DISKUTERA

- Hur går vi vidare? Ska man vänta in forskning på varje ämne för sig?
- Vad krävs för att skapa en giftfri vardag?

- Kan bättre märkning vara ett steg på vägen?
- Hur ser situationen egentligen ut? Vilka krafter är det som styr?
- Ska inte vi konsumenter kunna lita på att de varor vi köper är kontrollerade och giftfria?

På din sida

Läs och lär mer om plast och kemikalier:

<http://www.naturskyddsforeningen.se/om/dokument-media/rapporter>

<http://www.greenpeace.org/sweden/se/vad-vi-jobbar-for/miljogifter/#tab=3>

Föreningar och organisationer som arbetar med kemikaliefrågan

Fältbiologerna

<http://www.faltbiologerna.se/>

Naturskyddsföreningen

<http://www.naturskyddsforeningen.se/>

Studiefrämjandet

<http://www.studieframjandet.se/>

Greenpeace

<http://www.greenpeace.org/sweden/se/>

Medveten Konsumtion

<http://www.greenpeace.org/sweden/se/>

Länkar

Echa

<http://echa.europa.eu/web/guest>

Kemikalieinspektionen

<http://www.kemi.se>

Miljömålen

<http://www.miljomal.nu>

Livsmedelsverket

<http://www.slv.se>

ChemSec

<http://www.chemsec.org>

ChemSec

<http://www.naturvardsverket.se>

Litteratur

- Froster A, Hedenmark M, Olsson R 2011: Den flamsäkra katten. Naturskyddsföreningen
- Forsberg E, 2014: Makt plast gift & våra Barn. Sarstad Press AB
- Grudd Y, 2012: Guidehandledning Guida om miljögifterna omkring oss. Naturskyddsföreningen
- Klar M, Dahl U, Prevodnik A, Gunnarsson D 2012: Rapport Från god morgon till Bolibompa - plast och miljögifter i barns vardag. Naturskyddsföreningen
- Klar M, Dahl U, Prevodnik A, Gunnarsson D, Hedfors C 2014: Rapport Allt du (inte) vill veta om plast...

A series of horizontal lines for writing, consisting of 28 solid lines and 3 dashed lines, arranged in a vertical column.

Välkommen till Studieförbundet

Vill du lära dig mer tillsammans med andra? Ta kontakt med Studieförbundet där du bor och starta en studiecirkel hos oss. Vi kan hjälpa dig att komma igång, ordna lokaler, litteratur, kontakter och mycket mer!

Vad är en studiecirkel?

En studiecirkel betyder att du och dina vänner (minst 3 personer över 12 år) kan träffas och lära er nya saker, med vår hjälp! Vi är alltid öppna för nya idéer till studiecirkel och du kan starta en studiecirkel om nästan vad som helst. Varje cirkel gör en arbetsplan som beskriver hur arbetet ska läggas upp och vilket målet är. Ni bestämmer själva vad ni vill och inte vill göra, och det är precis så enkelt som det låter!

För att räknas som deltagare ska man delta vid minst tre träffar och delta i någon av de tre första sammankomsterna. En studiecirkel måste omfatta minst nio studietimmar (à 45 minuter) och pågår vanligen under några månader, men kan vara både kortare eller längre. Varje studiecirkel utser också en cirkelledare för gruppen.

Rollen som cirkelledare

Som cirkelledare behöver du inte vara expert i ämnet eller ha svar på alla frågor. Din roll är att leda cirkeln framåt och se till att alla kan framföra sina synpunkter och påverka arbetet.

Som cirkelledare ansvarar du för cirkellistan och, tillsammans med Studieförbundets personal, för praktiska saker kring mötesplatsen, fika med mera.

Som ny cirkelledare får du ett introduktionssamtal då vi bland annat berättar vad Studieförbundet kan hjälpa till med. Du blir också inbjuden till att gratis delta i Studieförbundets ledarutvecklingsprogram.

Studieförbundet är ett av Sveriges största studieförbund. Vi är partipolitiskt och religiöst obundna med ett brett utbud av studiecirkel, utbildningar, kulturarrangemang och föreläsningar. Varje år samlas 230 000 deltagare i våra studiecirkel och kurser.

